

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

EVENTJES LACHEN

Ons aller minister van defensie, ir. Visser, heeft het nog eens met nadruk in de Tweede Kamer gezegd, er bestaat bij het leger geen behoefte aan geestelijke verzorging voor de buitenkerkelijken door de humanisten. Aangezien volgens de bewindsman het Humanistisch Verbond in gebreke gebleven is aan te tonen dat die behoefte aanwezig is, is hij zelf op onderzoek uitgegaan met het bovenvermelde resultaat. We laten nu maar in het midden, dat de minister hardnekkig voortgaat om meerge-noemd Verbond en Humanistisch Thuisfront door elkaar te halen. Voor de geestelijke verzorging van militairen bestaat het Humanistisch Thuisfront, dat enkele tehuizen exploiteert en in zijn bezinningscentrum „Het Coornherthuis” in Driebergen vormingscursussen geeft. Dit Thuisfront krijgt hiervoor van regeringswege subsidie en vult verder zijn nodige middelen aan uit giften en collectes. Ook over de toestemming tot het houden van die collectes is zo nu en dan wel het nodige te doen, maar daar heeft de minister niet mee te maken, omdat dit een zaak is van de gemeentebesturen. Maar om op dat onderzoek terug te komen, dat de minister hoogstpersoonlijk heeft ingesteld, daarover moeten we toch wel eventjes lachen. Overigens niet wij alleen, perscommentaren, o.a. in de N.R.C. en het Vrije Volk hebben er geducht de draak mee gestoken. Ir. Visser heeft n.l. met een ontwapenende naïveteit verklaard dat hij aan vier dienstplichtigen de vraag had voorgelegd, of ze aan geestelijke verzorging van humanistische zijde behoefte hadden. Die vier jon-

gemannen waren blijkbaar nog niet eens buitenkerkelijk, maar dat scheen geen bezwaar te zijn bij dit wetenschappelijk opgezette onderzoek. De antwoorden waren afwijzend en daarmee was het bewijs geleverd, dat humanistische raadslieden in het leger niets te zoeken hadden.

We weten niet, of onze minister soms een zoon of neef heeft, die in dienst is. Als hij die knaap vraagt, of dienstplichtigen in het algemeen de geestelijke verzorging van katholieke of protestantse zijde toejuichen, dan vrezen we dat ook dan het antwoord niet bemoedigend voor aalmoezenier en veldprediker zal zijn. Deze vraag wordt ook door ds. Spelberg in „Vrije Geluiden” gesteld, die daaraan de opmerking vastkoppelt, dat we hiermee meteen middenin het probleem van de kerk en van de verhouding van „de” kerk tot de „jongere” generatie zitten. De enige manier om te weten te komen, hoe het met die behoefte aan humanistische geestelijke verzorging voor de buitenkerkelijke militairen gesteld is, kan daaruit bestaan het Humanistisch Thuisfront in de gelegenheid te stellen in enkele legerplaatsen een proef te nemen. Gezien de steeds toenemende belangstelling voor de militaire tehuizen en het vormingscentrum van dit Thuisfront hebben we zo de indruk dat het resultaat wel iets anders zou uitvallen dan het niet-ernstig te nemen privé-onderzoek van minister Visser. Het komt ons voor dat van een wetenschappelijk gevormd man verwacht mag worden, dat hij betere bewijzen op tafel brengt.

zeilkamp 1961 - langweer (fr.)

Na het geslaagd zeilkamp in 1960 wordt in 1961 opnieuw een familie-zeilkamp gehouden en wel van 5 t/m 19 augustus 1961. Prijs f 65,- per week (alles inbegrepen). Opgaven uiterlijk 31 maart 1961.

Leiding: De Heer en Mevrouw L. Kamminga, Groningerstraatweg 132, Leeuwarden. Tel. (05100) 26741.

Voor volledige inlichtingen: Oudegracht 152, Utrecht (030) 10163.

MEER DOOD DAN LEVEND

Hij is als een Phoenix uit zijn as her-rezen". We kunnen het horen zeggen van iemand, die na een periode van achteruitgang of van ziekte krachtig en kerngezond te voorschijn komt. Als een Phoenix, dus als de wondervogel uit het raadselachtige, sprookjesachtige Oosten. De vogel, die stervend zich in het vuur stort en uit de as stralend opvliegt, zijn nieuwe leven tegemoet. De oude Griekse schrijver Herodotus vertelt zijn verhaal nog iets anders. De jonge vogel Phoenix vormt van de welriekende hars, die mirre heet, een groot zwaar ei. Hij oefent zich daarna vele dagen in het maken van verre, hoge vluchten met het ei. En als hij zich sterk genoeg voelt, vliegt hij ermee naar de plek, waar de oude Phoenix zo juist gestorven is. De jonge vogel holt het ei uit, legt zijn vader erin en vliegt dan met zijn vracht over de woestijnen en bergen van Arabië naar Egypte en offert daar het ei aan het vuur van de zonnegod. Boven het vuur uit vliegt de volwassen Phoenix met krachtige vleugelslag de wereld in; als recht op zijn doel af.

Door middel van zo'n oeroud verhaal gaven lang geleden mensen uitdrukking aan hun gedachte, dat het enkele levende wezen sterfelijk is, maar het leven zelf zich in nieuwe wezens onverwoestbaar voortzet. In zulke oude verhalen over het leven komt dikwijls een ei voor, symbool van nieuw leven en van levenskracht. Vandaar dat wij met Pasen eieren kleuren, eieren verstoppen, eieren zoeken en eieren eten. Diep in de meeste mensen leeft de overtuiging, dat ondanks de aanwezigheid en werkzaamheid van de dood het leven voortgaat. Door de ondergang heen triomfeert het. De natuur geeft het te aanschouwen.

De menselijke samenleving toont het bovendien op haar wijze, dus voor zover zij niet met de samenleving van de dieren en de planten te vergelijken valt. De jonge generatie zet de beschaving van de ouderen voort, verandert, vernieuwt, geeft door aan wie na haar komen. Men kan het gevoel hebben aan iets te werken, iets tot stand te brengen, dat op de een of andere wijze in de toekomst zal voortbestaan.

Maar hoe is het eigenlijk in onze tijd met deze oude gedachte gesteld? Met de gedachte dus, dat het leven onvergankelijk is en dat ieder mens zijn aandeel levert aan iets, dat zal blijven. Schenkt die gedachte ons bevrediging? Verrichten wij daarom ons dagelijks werk met innerlijke tevredenheid? Hebben we het gevoel, dat ons leven zin heeft, omdat we meewerken aan een groot geheel, dat in stand zal blijven en zich steeds verder zal ontwikkelen?

Verzoent deze gedachte ons met de dood? Is de stralend opwaarts vliegende volwassen Phoenix voor ons nog een symbool van levensvernieuwing, die wij niet louter als een feit gelaten constateren, maar die wij van harte beamen, waarop wij innerlijk positief reageren?

Men zou kunnen opmerken: als er één tijd is, waarin de Phoenix, die uit zijn as herrijst,

als een symbool van nieuw, krachtig leven zou moeten aanspreken, het onze tijd zou moeten zijn. Het oeroude verhaal stamt immers uit een tijd, waarin de mensheid voor het overgrote deel een mensonwaardig bestaan leidde, voor een zeer klein deel bevoorrecht was, zich ten koste van alle anderen zich die voorrechten had toegeëigend. De dood moet toen voor velen een verlossing zijn geweest. Desondanks treft men in dat sombere verleden telkens een diep geloof in het leven aan, het leven, triomferend over de dood.

In onze tijd is er nog veel van de mensont-rende toestanden over, leven miljoenen en miljoenen tegen de hongerdood aan. Maar er zijn daarnaast zoveel tekenen van verbetering en vooruitgang in dit opzicht, dat wij in bescheiden mate optimistisch mogen zijn. En men heeft al vaak geconstateerd, dat in Azië en Afrika, waar die verbetering aan de gang is, de volken inderdaad het gevoel hebben een toekomst tegemoet gaan, die beter is dan het verleden en dat velen er opgewekt werken in het besef aan die toekomst mee te bouwen. De Phoenix, uit zijn as opstijgend, tot nieuw leven, zou hun symbool kunnen zijn.

Maar wij, in West-Europa? Wij, die het zo goed hebben in vergelijking met het bestaan van miljoenen elders! Het moet gezegd worden, dat voor velen hier in West-Europa geen aantrekkelijkheid is gelegen in de gedachte, dat het leven over de dood heen voortgaat en dat ons doen en laten in de toekomst doorwerkt. Het verhaal van de vogel Phoenix is voor hen het verhaal van levensvoortgang en cultuuroverdracht zonder meer, een onstuitbare beweging, die als zodanig geen zin of waarde heeft, die domweg plaats vindt. Een dergelijke houding geeft blijk van weinig of geen positieve waardering van het leven en van weinig hoop of verwachting omtrent de toekomst van de beschaving. Heel dikwijls klinkt dan ook de vraag: Is het leven werkelijk zo de moeite waard? Wat is het anders dan een last, ongevraagd op onze schouders gelegd? En de beschaving, wat is zij anders dan een historie, die in enkele woorden valt samen te vatten: van speerpunt tot atoombom!

Op de vraag of het leven de moeite waard is, kan niet in algemene zin een antwoord worden gegeven. De vraag bedoelt het menselijke leven. Dat is voor ieder een moeite; hoe het in dit opzicht met dieren en planten gesteld is, moet uiteraard buiten beschouwing blijven. In bijzondere gevallen kan die moeite zo groot zijn, kan iemand in zulke ongunstige uiterlijke en innerlijke omstandigheden geplaatst zijn, dat het bijna niet mogelijk is de vraag: is het leven de moeite waard, met ja te beantwoorden. Ik druk mij voorzichtig uit: bijna niet. Want ook u, kent wel gevallen, waarvan ieder ander zegt, dat zulk leven ondragelijk moet zijn, behalve degene die het te dragen heeft. Gevallen, waarin alles tegen is, geen mogelijkheid aanwezig schijnt de moeite te ver-

minderen of ten dele op te heffen; en dan luidt toch het antwoord, gegeven door wie zulk leven lijden moet, ja, als gevraagd wordt of het de moeite waard is.

Hoe kan dat? Meestal is de oorzaak van dit bijna ongelofelijke, dat de drager van die extra zware last, ondanks die geweldige handicap erin is geslaagd met zichzelf en met het leven in het reine te komen. Dit behoeft niet te betekenen, dat hij lijdzaam berust in zijn lot of dat hij een zin in „het” leven heeft ontdekt. Met zichzelf en het leven in het reine komen, wil zeggen: ondanks alle tegenspoed en handicap iets van wat men in wezen is tot werkelijkheid maken, iets van zichzelf verwerkelijken. Worden die men is. Deze gedachte stellen denkers en schrijvers altijd positief voor, als iets goeds, iets waardevols.

En dat is begrijpelijk. Want alleen wie zich kan ontplooiën naar zijn aanleg, wie als persoon tot zijn recht kan komen, voelt zich waarlijk leven en in vrede met het bestaan. De waardering voor de gedachte, dat het ieder mens toekomt te worden wie hij in wezen is, dat is een waardering voor het menselijke. Vertrouwen in het mens-zijn spreekt eruit. Want niemand komt met een geheel blank of een geheel zwart zieltje ter wereld. Onze aanleg is een meer of minder gunstige mogelijkheid. En onze menselijkheid is o.a. het minder als minder te kunnen zien, het meer als meer.

Maar wie meent, dat het leven niet erg de moeite waard is, die heeft ook niet veel vertrouwen in het mens-zijn. Het symbool van de vogel Phoenix, van het leven, dat zich steeds krachtig vernieuwt, is tevens het symbool van de waarde van de menselijkheid. Vandaar dat ook in onze tijd ongelooft in het leven en wantrouwen in de menselijkheid veelal samengaan. Er zijn te allen tijde en dus ook tegenwoordig, voor dat ongelooft en dat wantrouwen heel wat redenen op te geven. Maar daartegen heeft in alle tijden een andere overtuiging gestaan, voortgekomen uit een diepe levenservaring. Die ervaring is de volgende:

Het wordt ons niet gevraagd of wij in het leven willen komen. Wij worden geboren, dus in het leven gezet, als een eigen vorm van mens-zijn. Dat wil dus zeggen: in heel veel opzichten net als alle andere mensen, in bepaalde opzichten helemaal ons zelf, dus als niemand anders. Die twee kanten bepalen ons leven. En wij beleven het positief, als we onze gemeenschappelijkheid met andere mensen in praktijk kunnen brengen en tegelijkertijd ook onszelf kunnen verwerkelijken. Met andere woorden gezegd: als we met en voor andere mensen kunnen leven in overeenstemming met onze aanleg en ver-

mogens. We zijn dan niet alleen zo maar in het leven terecht gekomen, maar ook tot ons recht. Wij ondervinden ons bestaan dan als iets, dat de moeite, die ons niet bespaard blijft, waard blijkt. En deze echte, diepe levenservaring is het deel van ontelbaren, in de dagelijkse gang van zaken over de gehele wereld.

Die levenservaring is ook de basis van een menswaardige samenleving. Zeker heeft ieder gelijk, die zegt, dat we de geschiedenis van de beschaving kunnen samenvatten in de woorden: van speerpunt tot atoombom. Maar zij is ook de geschiedenis van de prachtige tekeningen op de wanden der grotwoningen onzer verre voorouders tot de schilderijen van Rembrandt en Van Gogh; de geschiedenis van wagenwiel tot straalmotor, van heldendicht tot de drama's van Shakespeare, de romans van Tolstoj, de geschiedenis van tamtam tot radio, van menselijke saamhorigheid, die de grens van de kleine stamfamilie niet overschrijdt tot de huidige wereldhulpacties. Kortom, het is de geschiedenis van de menselijke scheppende activiteit, werkzaamheid van mensen, die door zichzelf te verwerkelijken en in gemeenschap met anderen te leven en te werken, cultuur schiepen. En daaronder ook dingen en toestanden, waarmee en waarin de mens zich tegen zich zelf keert en die de mogelijkheid van zelfvernietiging bevatten: van speerpunt tot atoombom. Die kant van het leven is, óók in onze tijd, een voortdurend werkzame oorzaak van wantrouwen in de mens. Een gezond wantrouwen, want het doet ons op onze hoede blijven voor gemakkelijk vertrouwen in de gang van zaken en scherpt onze waardering van de menselijkheid. Nu het tegenwoordig zo duidelijk is voor ieder, die een beetje over de wereldtoestand nadenkt, dat ondergang of bloei van de mensheid in haar eigen hand ligt, zal zij zich meer dan voorheen bewust moeten worden van de waarden der menselijkheid. En die bewustwording zal beter tot stand komen naarmate een mens het gevoel heeft in het leven op zijn plaats te zijn, zichzelf te kunnen zijn, zodat het leven de moeite waard is en vertrouwd kan worden in de menselijkheid.

Het wonderbare ei van de wonderlijke vogel Phoenix was aanleiding tot enkele humanistische gedachten op Pasen 1961. De vogel Phoenix, symbool van levensvernieuwing, niet alleen in algemene, natuurlijke zin bij de terugkeer van de lente, maar ook in de bijzonder menselijke zin: de triomf van het scheppende leven in de mens over de krachten in hem, die drijven naar vernietiging en dood.

Prof. dr. J. C. BRANDT CORSTIUS.

lezingen voor de radio

- di. 4 april AVRO 16.00 uur: Prof. Dr. D. Loenen: „De Griekse oudheid en hum. opvoedings idealen”.
- zo. 9 april VARA 9.45 uur: C. H. Schonk: „Humanisme: een levensovertuiging”.
- zo. 16 april VARA 9.45 uur: J. Bijleveld: „Denken en doen”.
- zo. 23 april VARA 9.45 uur: Mevr. Mr. H. Singer-Dekker: „Waarom is zij toch niet getrouwd?”
- zo. 30 april VARA 9.45 uur: Prof. Dr. B. W. Schaper: „Oude vormen en gedachten.”

Van Bhave weet men buiten India weinig meer dan dat hij de stichter en leider is van de Bhoedan-beweging, die probeert de grootgrondbezitters er toe te brengen vrijwillig een deel van hun grond af te staan voor verdeling onder de niet-bezittende landbouwende bevolking. Daarmee zet hij een traditie van geweldloze sociale hervorming voort, die door Gandhi begonnen is en intussen in heel de wereld een grote geestelijke invloed en bekendheid verworven heeft.

Wie is Vinoba Bhave?

Geboren als oudste van vijf kinderen, op 11 september 1895 in het dorpje Gagoda, niet ver van Bombay, in een welgestelde koopmansfamilie van brahmaanse afkomst, kreeg hij in zijn jeugd volop gelegenheid om zijn uitzonderlijke gaven te ontplooien en te studeren. Hij muntte uit zowel in de exacte vakken als in de talen. Zijn grote voorliefde ging oorspronkelijk uit naar de wiskunde en de techniek. Zeventien jaar oud liet hij zich als student inschrijven in Poena, twee jaar later aan de Universiteit van Baroda, vooral bekend om haar onderwijs in de filosofie en de taalkunde. Behalve zijn moedertaal Maharathi, spreekt en schrijft Vinoba Sanskriet, Engels, Goearati, Hindi, Pundjabi, Bengali, Oriyaas, Tamil, Karanees, Maleis en Arabisch.

Maar het zijn niet de wetenschap en de techniek, die op zijn leven een beslissende invloed zouden uitoefenen. Zoals zo vele jonge intellectuelen wordt ook Vinoba aangetrokken tot de politiek van het Indiase nationalisme. Vrijheid, onafhankelijkheid, nationale emancipatie waren de leuzen van de dag. In de nationaal bewuste intellectueel krijgt het vage onuitgesproken verlangen van een onmondig volk gestalte. Typend voor het Indiase nationalistische verlangen is de sterk spiritualistische inslag. Vrijheid betekent niet alleen bevrijd zijn van uiterlijke dwang en overheersing, maar vooral ook een innerlijke bevrijding.

Bhave ervaart een schrijnende discrepantie tussen het laaiende nationalisme en vrijheidsstreven van de intellectuelen en politieke leiders enerzijds, en de doffe apathie en bijna fatalistische berusting van de ellendige massa anderzijds. Om vrijheid te veroveren moet men eerst werkelijk van binnen uit naar vrijheid verlangen. De armoedige, verhongerde, vervuilde, afgestompte Indiase mens was gewend aan het uitzichtloze, troosteloze bestaan van incarnatie op incarnatie en kon de kracht niet meer opbrengen om zelf mee te werken aan een verandering van zijn levenslot. De innerlijke metamorfose van deze Indiase mens zag Bhave als de taak bij uitstek, waaraan hij zijn leven moest wijden.

In 1915 ontmoette hij Gandhi. Deze was het, die hem van de noodzaak van innerlijke, spirituele bevrijding van de Indiase mens overtuigde. Gandhi met zijn spinnewiel werd het symbool van de innerlijke vernieuwing. Het was geen verzet tegen de moderne techniek als zodanig, maar een verzet tegen de veruiterlijking en mechanisering van het leven. Wat India nodig had, en nog steeds heeft, is

zelfwerkzaamheid, creatieve zelfontplooiing. De mens moest veranderen, en degenen, die zich de noodzaak hiervan duidelijk bewust hebben gemaakt, moeten ook het voorbeeld geven door zelf de grote stap te doen en de verandering in zich duidelijk voor anderen te voltrekken. Men moet beginnen met een offer te brengen. Gandhi en Bhave brachten dat offer door afstand te doen van de uiterlijke voordelen van hun door intellectuele prestaties verworven maatschappelijke positie.

Vinoba's vader was een welgestelde zakenman met toegewijde belangstelling voor kunst en geschiedenis, die zelf twee boeken over schilderkunst en muziek geschreven had. Vinoba keerde zich van zijn familie af, nam zich voor ongehuwd te blijven en werd leider van een troep rondtrekkende dakloze hervormers.

In 1943 werd Vinoba door de Britten gevangen genomen op beschuldiging van rebellie en verzet tegen de oorlogsinspanning. In de gevangenis van Nangpoer bleef hij echter nog steeds het centrum van geweldloze verzetsacties. Hij dicteerde aan medegevangenen volgelingen — zijn bijziendheid belette hem om bij het slechte licht in de gevangenis zelf te schrijven — zijn uitspraken, die later gebundeld zouden worden uitgegeven onder de titel Swaradj-sjastra, of Beginselen van de Onafhankelijkheid.

Hieruit citeren wij twee passages:

„Hoe kunnen we uitmaken of een beginsel geldig is of niet? Hiervoor bestaat een uitstekend criterium. Wanneer het beginsel uitgebreid wordt voor universele toepassing en dan blijkt zichzelf te vernietigen, dan weten we, dat het ongeldig is. Om bij voorbeeld te beslissen of bedelen een goed beginsel is, dienen we ons af te vragen wat er zou gebeuren als iedereen ging bedelen. Ook geweld moet worden afgewezen, op grond van de simpele toets, dat algehele vernietiging het enige gevolg is van universeel gebruik van geweld. Geweldloosheid daarentegen is een goed beginsel. Geweldloosheid heeft al een heilzaam effect wanneer enkelen haar consequent toepassen. Wanneer iedereen het beginsel van geweldloosheid zou aanhangen, zou meteen de hele mensheid veranderd zijn.”

„Het beginsel van de opvoeding is het bijbrengen van gehoorzaamheid. Maar deze gehoorzaamheid moet een levend iets zijn. Alleen gehoorzaamheid aan de allerhoogste waarheid is doorslaggevend. Goede ouders zullen door hun eigen voorbeeld hun kinderen deze gehoorzaamheid aan de waarheid bijbrengen, in die zin dat ze ongehoorzaam zullen zijn jegens hun eigen ouders, wanneer deze iets zouden verlangen, dat in strijd is met de hoogste waarheid. Een zelfde gehoorzaamheid betonen we tegenover de wetten van de staat. We hebben ons er aan te ontdoen uit eerbied voor de waardigheid, die er uit spreekt. Maar zodra bepaalde reglementen in strijd zijn met de waarheid van ons geweten, dan moeten we ongehoorzaam zijn tegenover deze reglementen.”

KWEE SWAN LIAT.